

др Илија БАБИЋ
редовни професор и декан Факултета за европске правно-политичке
студије у Сремској Каменици, Универзитет „Сингидунум“, Београд

СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ НА ПОКРЕТНИМ СТВАРИМА НА ОСНОВУ ПРАВНОГ ПОСЛА

Резиме

На деривативан начин стиче се право својине ако стипциалац (акцијџенс) право својине изводи из права преносиоца (траденса), у истој или мањем обиму, на основу правног посла. Траденс не може на акцијџенса пренети више права од оног којег има (*Neto plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*). Деривативни начин стицања права својине постоји ако су, по праву, издате следеће основне претпоставке: 1) погодност ствари да буде објект права својине и стицања, тј. способност акцијџенса да стекне право својине на ту ствар; 2) постојање јуноважног правног посла који је управљен на пренос права својине са траденса на акцијџенса (*iustus titulus*); и 3) јуноважани начин стицања (*modus acquirendi*) који има стварноправно дејство (са траденса преноси право својине на акцијџенса).

Начин стицања на природној покрећној ствари зависи од њене природе: 1) мање ствари се, по праву, предају из руке у руку (*traditio vera*), 2) умесно јојединих, већих ствари предају се исправе или уређају које омогућавају њихову државину (*traditio symbolica*), или 3) сам уговор преноси право својине, а предаја се финансира.

Уговор или други правни посао, у нашем праву, по праву, сам за себе не преноси са траденса на акцијџенса право својине – нема стварноправно неограничено дејство. Стога, све до предаје ствари акцијџенсу, траденс задржава право својине на ствари која је предмет правног посла. Када је више лица засновало посебне правне послове ради

стицања права својине на истиу покрећну ствар која је индивидуално одређена, као право стиче лице коме је ствар прво предата, ако је савесно, а истиуњава и све друге претходнице за стицање својине.

Кључне речи: *деривативно стицање, стицање права својине, покрећна ствар, правни основ, modus acquirendi.*

I Појам

Изјава воље неког лица, која има одређене особине, ствара правни посао. Правни посао може имати за циљ да са преносиоца (траденса) пренесе право својине на стицаоца (акципијенса). Стицање права својине римско право је разврставало и на оригинарне и деривативне. Деривативно стицање постоји ако акципијенс право својине изводи из права траденса (у истом или мањем обиму). Ову традиционалну поделу прихватила је и савремена правна наука европског континенталног правног круга земаља.¹ Члан 20 Закона о основама својинскоправних односа – ЗОСПО² прописује да се право својине стиче по самом закону, на основу правног посла, наслеђивањем и одлуком државног органа, на начин и под условима одређеним законом.³

II Стицање права својине у римском праву

Ако се ствар стиче на основу правног посла та чињеница је правни основ – *iusta causa* (на пример: купопродаја, размена, поклон, легат).

1 Симонетти Петар, Стјецање права власништва на некретности на темељу правног посла, чланак у књизи *Расправе из стварног права*, Правни факултет Свеучилишта у Риједи, Ријека, 2001, стр. 1; Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *Стварно право*, Научна књига, Београд, 1986, стр. 119 и 120; Стојановић Драгољуб, *Стварно право*, Правни факултет у Крагујевцу, 1998, стр. 128 и 147; Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо и Стипковић Златан, *Стварно право*, Информатор, Загреб, 1998, стр. 320 и 321; Рашовић Зоран, *Стварно право*, Правни факултет Подгорица и Службени лист СЦГ, Београд, 2005, стр. 113 и 114.

У правној науци се истиче да, зависно од тога да ли је ствар на којој се стиче право својине већ објекат нечијег права или није, начини стицања могу бити апсолутни и релативни. Апсолутно стицање својине заснива право својине на стварима које нису ни у чијој својини (*res nullius*), а релативно је заснивање права својине на ствари која има власника (то је истовремено и начин престанка права својине) – види: Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *нав. дело*, стр. 120.

2 *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90 и *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96.

3 Оригинарно стицање постоји ако правни следбеник своје право својине не изводи из права претходника него из чињеница одређених законом. Тако, лице коме је, на основу уговора о продаји, предата покретна ствар од стране продавца који није био власник, не може постати власник на основу тог уговора.

Радње које траденс предузима да би се установило право својине на одређеној ствари представљају начин стицања – *modus acquirendi*. У римском праву било је више начина стицања права својине: начине јавног и начине приватног права; начине *ius civile* и начине *ius gentium*, каузалне и апстрактне. И у римском праву ова подела је постала историјска када је Јустинијан укинуо разлике између цивилне и преторске својине, као и разлике између *res mancipi* и *res mancipi* и увео један систем стицања права својине *iuris gentium*.⁴ До данас се, међутим, одржала подела римског права на оригинарно и деривативно стицање.⁵ Подела стицања права својине на деривативно (када на основу воље траденса акципијенс стиче ону својину коју је имао траденс: *mancipatio*, *in iure cessio* и *traditio*) и оригинарно (стицање које не зависи од права траденса: *occupatio accessio*, *specificatio*, *adiudicatio*), иако позната у класичном римском праву представља, ипак, „дело средњовековних правника“.⁶

У Јустинијановом праву *traditio* је једини, јединствен и редовни деривативни начин стицања права својине који се примењује на све ствари.⁷ Традицији је претходио (или је настајао истовремено са њом) договор страна о преношењу права својине – *iusta causa traditionis*, који је основ за традицију (*Traditionibus et usucapionibus, dominia rerum, non nudis pactis transferentur*. С.Ј.2,3,20 – Својина на стварима стиче се традицијом или одржајем, а не голим уговором).⁸

Право својине се могло пренети традицијом ако су за то биле испуњене следеће претпоставке: традент мора бити власник ствари; традент мора стицаоцу предати ствар (*traditio*); воља страна мора имати у виду преношење и стицање права својине (*animus dominii transferendi et acquirendi*); *iusta causa traditionis* у којој је изражена пуноважна воља за пренос права својине.⁹

III Опште претпоставке за стицање права својине на покретној ствари

1. Уопште

Ако стицалац право својине изводи из права траденса (у истом или мањем обиму), постоји деривативно стицање. Траденс не може на сти-

4 Хорват Маријан, *Римско право*, Школска књига, Загреб, 1974, стр. 128.

5 Станојевић Обрад, *Римско право*, Службени лист СЦГ, Београд, 2004, стр. 251 и 252; Хорват Маријан, *нав. дело*, стр. 127 и 128.

6 Станојевић Обрад, *нав. дело*, стр. 251.

7 Хорват Маријан, *нав. дело*, стр. 133.

8 Стојчевић Драгомир, Ромац Анте, *Dicta et regulae iuris*, Савремена администрација, Београд, 1989, стр. 521.

9 Хорват Маријан, *нав. дело*, стр. 133.

цаоца пренети више права од оног којег има („Тек оно што имаш, можеш другоме дати; отуда изрека: немош’ другом више права уступити н’о сам имаш“ – члан 1009 ОИЗ). Ово правило је настало још у римском праву (*Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*). Право својине се са траденса на акципијенса преноси на основу правног посла, најчешће уговора.

Деривативни начин стицања постоји ако су, по правилу, испуњене следеће основне претпоставке: 1) подобност ствари да буде објекат права својине и стицања и способност акципијенса да стекне право својине на ту ствар; 2) постојање пуноважног правног посла који је управљен на пренос права својине са траденса на акципијенса (*iustus titulus*); 3) пуноважани начин стицања (*modus acquirendi*).¹⁰ Уговор о продаји, уговор о размени, уговор о поклону итд. само је правни основ (*iustus titulus*) којим се право својине на ствари још не преноси на акципијенса. Начин стицања на продатој покретној ствари зависи од њене природе. Начин стицања је предаја ствари акципијенсу – из руке у руку, предаја исправа или уређаја које омогућавају државину покретних ствари – симболична предаја, или сам уговор преноси право својине, а предаја се фингира.

2. Подобност ствари да буде објекат права својине и стицања; способност акципијенса

Све покретне ствари које могу бити објекат права својине могу се са траденса даље преносити на акципијенса. Покретне ствари које су изузете из промета због својих обележја не могу се ни стицати ни преносити. Уколико покретна ствар има својство припатка главне непокретне ствари која је јавно добро (на пример: јавни путеви, улице, тргови и друго) и због тога изузето из промета, она, по правилу, дели правну судбину главне ствари (јавног добра) и не може бити предмет преношења на друга лица.¹¹ Правни субјект који има пословну способност за стицање права својине на ствари која је подобна за стицање може је даље преносити.¹²

Право својине се не може стећи на покретним стварима чије је преношење забрањено и од лица којима прописи забрањују стицање. Тако, физичка лица не могу, на основу правног посла, пуноважно стеће

10 Симонетти Петар, *нав. дело*, стр. 1; Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо, Стипковић Златан, *нав. дело*, стр. 320.

11 Види, на пример: чл. 11, а у вези са чланом 7 Закона о стварним правима Републике Српске (*Службени гласник РС*, бр. 124/2008).

12 Упореди: Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо, Стипковић Златан, *нав. дело*, стр. 320.

право својине на ватреном оружју чији је промет забрањен.¹³ Прометом оружја, делова за оружје и муниције могу се бавити предузећа која пре уписа у регистар за то добију одобрење надлежног органа.¹⁴ Забрањена је продаја лекова за које није издата дозвола за стављање у промет, које је произвело правно лице које нема дозволу за производњу односно израду лекова у апотеци, који нису обележени у складу са законом, којима је истекао рок употребе означен на паковању или је утврђена неисправност у погледу њиховог прописаног квалитета.¹⁵ Такође, промет отрова могу вршити правна лица која испуњавају прописане услове.¹⁶

3. Пуноважан правни основ (*iustus titulus*)

Уговор или други правни посао, у нашем праву, сам за себе не преноси са траденса на акципијенса права својине тј. нема стварно-правно него облигационоправно дејство. Стога, све до предаје ствари акципијенсу траденс задржава право својине. Поред овог, владајућег начина стицања права својине у европском континенталном праву, срећу се и другачија решења у француском, италијанском и немачком праву.

У француском и италијанском праву сам уговор којим се на акципијенса преноси право својине индивидуално одређених ствари има стварноправно дејство – акципијенс постаје власник ствари у моменту закључења уговора. Тако, према одредбама члана 938 Француског грађанског законика из 1804. (ФГЗ) поклон ствари који је у прописаној форми учињен, настаје самом сагласношћу воља, а својина поклоњених ствари прелази на поклонопримца и ако ствар још није предата. Обавеза предаје ствари настала је у тренутку сагласности уговорача. Споразум чини акципијенса власником и на њега прелази ризик од тренутка када је ствар требала бити предата, иако предаја још није извршена (в. члан 1138 ФГЗ). Акципијенс као власник (од тренутка закључења уговора) има право на одвајање плодова, а сноси и ризик случајне пропасти или оштећења ствари.¹⁷

13 На пример: ватрено оружје за пригушивање звука, направе за пригушивање звука, телескопски нишани са светлосним снопом, полуаутоматско, аутоматско и комбиновано друго оружје, осим ловачког – види члан 5. Закона о оружју и муницији, *Службени гласник РС*, бр. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005 – др. закон и 85/2005 – др. закон).

14 Види члан 27 Закона о оружју и муницији.

15 Члан 31 Закона о лековима и медицинским средствима (*Службени гласник РС*, бр. 84/2004, 85/2005 – др. закон и 36/2009 – др. закон).

16 Види члан 17 Закона о производњи и промету отровних материја (*Службени гласник РС*, бр. 36/2009).

17 Lucas Andre, Catala Pierre, *Code civil 2001*, стр. 615. Упореди: Живојин Перић, *Стварно право*, Народна штампарија, Београд, 1920; Марковић Лазар, *нав. дело*,

И у италијанском праву уговор производи стварноправна дејства. У уговорима који имају за предмет пренос својине неке одређене ствари, заснивање или пренос неког стварног права, односно пренос неког другог права, својина или право преносе се и стичу законито израженом сагласношћу странака – члан 1376 Италијанског грађанског законика из 1942 (ИГЗ).

У немачком праву се право својине на деривативан начин стиче ако је закључен каузалан облигациони уговор, ствар предата и ако постоји сагласност преносиоца и стицаоца о преношењу и стицању права својине. Овај уговор је апстрактан. Стога, ако су се стране споразумеле о преносу права својине он ће се извршити и ако каузални посао није пуноважан.¹⁸

Право својине на покретној ствари се са траденса на акципијенса може пренети ако је заснован пуноважан правни посао. Овај правни посао мора имати каузу (апстрактни правни посао није основ за стицање права својине) која се састоји у преношењу права својине на одређеној ствари са траденса на акципијенса.

Правни посао који је основ за преношење права својине са траденса на акципијенса може бити једностран или двостран. Начешћи једностранни правни посао на основу кога се стиче право својине и на покретној ствари јесте тестамент. Тестаментом може бити одређен наследник или легатар. Овај правни посао настаје изјавом воље завештаоца који за наследника или легатара може одредити и лица (физичка или правна) која нису са њим ни у каквом сродству нити у брачној вези. Наследник или легатар на покретним стварима право изводи из права претходника (завештаоца), тако да је стицање на основу тестаamenta деривтивно стицање права својине. Стицање тестаментарног наследника разликује се од стицања легатара. Наиме, заоставштина прелази по сили закона на оставиочеве наследнике у тренутку његове смрти (члан 212 став 1 Закона о наслеђивању – ЗОН¹⁹). Осим тога, фингира се да наследник постаје држалац у тренутку отварања наслеђа, без обзира на то када је стекао фактичку власт на ствари (члан 73 Закона о основама својинскоправних односа). Околност да је ЗОН прописао да и тестаментарни наследник то својство стиче у тренутку смрти оставиоца, не одузима овом начину стицања својство деривативног стицања. Иако је

стр. 259; Станковић Обрен. Орлић Миодраг, *нав. дело*, стр. 129 и 130; Стојановић Драгољуб, *Стварно право*, Правни факултет у Крагујевцу, 1998, стр. 152 и 153.

18 Види: Стојановић Драгољуб, *нав. дело*, стр. 153 и 154; Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *нав. дело*, стр. 128 и 129.

19 *Службени гласник РС*, бр. 46/95 и 101/03 – Одлука Уставног суда Србије У број 358/95 од 25. септембра 2003. Члан 36 ЗОСПО, такође, прописује да се право својине наслеђивањем стиче у тренутку отварања наслеђа на имовини умрлог, ако законом није друкчије одређено.

тестаментарни наследник универзални акципијенс, ствари које он стице одређене су тестаментом. Легатар се, такође, одређује тестаментом, али је он, за разлику од наследника, сингуларни сукцесор. наследник. Онај кога легат терети (ако завешталац пропусти да одреди ко је дужник легата, испуњење терети све законске и тестаментарне наследнике, сразмерно њиховим наследним деловима) дужник је легата, а поверилац легата је легатар који има право да захтева предају легата од оног коме је испуњење наложено (чл. 140 и 145 ЗОН). Испуњење легата се може захтевати од смрти оставиоца осим ако захтев доспева после протеча одређеног рока или испуњења услова. Тестамент, којим је одређен легат, је правни посао на основу кога се може захтевати предаја покретне ствари која је предмет легата. У правној науци се легат уврштава у правни основ за деривативно стицање права својине али не и наслеђивање на основу тестаamenta.²⁰ Супротно томе, наслеђивање на основу закона је оригинарно стицање ствари и права, јер се права не изводе из права претходника него из чињеница одређених законом и решења суда.

Основ за стицање права својине је каузалан уговор чија је кауза управљена на преношење права својине на одређеној ствари са траденса на акципијенса. Правни основ мора бити пуноважан. Ако је уговор ништав²¹ на основу њега се не може стећи право својине. Рушљив уговор делује и биће конвалидиран ако се у објективном року од три године од дана закључења, а у субјективном року од једне године од сазнања за разлог рушљивости односно од престанка принуде (члан 117 ЗОО) не истакне захтев за поништење.

Право својине са траденса на акципијенса се, најчешће, преноси уговором о продаји (члан 454–551 ЗОО); уговором о размени (члан 552–556 ЗОО); уговором о зајму (чл. 557–566 ЗОО); уговором о поклону.

У правној науци се, међутим, не наводе уговори који су, такође, основ за стицање права својине, а регулисани су Законом о наслеђивању и то: уговор о уступању и расподели имовине за живота (чл. 182–193 ЗОН) и уговор о доживотном издржавању (чл. 194–205 ЗОН). Стицање на основу ових уговора је деривативно. На основу уговора о уступању и расподели имовине за живота предак може своју имовину (у целини или делимично) обухватити уговором и расподелити је потомцима (који су по закону позвани да га наследе). Ово је правни основ и за стицање права својине на покретним и непокретним стварима за живота претка.²²

20 Види: Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо, Стипковић Златан, *нав. дело*, стр. 323; Стојановић Драгољуб, *нав. дело*, стр. 148.

21 Види члан 103–110 Закона о облигационим односима – ЗОО (*Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93).

22 Уговор се конвертује у уговор о поклону када се са уговором није сагласио неки од потомака који је постао наследник (члан 187 ЗОН), а опозива у случајевима одређеним чланом 192 ЗОН.

Уговор о доживотном издржавању је двостранообавезни облигациони уговор (а не основ за наслеђивање), који коначна дејства производи после смрти примаоца издржавања, и основ за стицање права својине на покретним и непокретним стварима и правима. На основу овог уговора давалац издржавања стиче право својине на стварима и правима у моменту смрти примаоца издржавања (члан 194 ЗОН).

Ако кауза уговора није управљена на преношење (и стицање) права својине то није подобан правни основ. Тако, нису основ за стицање права својине: уговор о закупу, уговор о послузи, уговор о остави, уговор о превозу итд.

4. Предаја ствари (испорука робе)

а) Уошшше

Акципијенс стиче право својине на ствари у тренутку њене предаје, ако што друго није предвиђено законом или уговором (члан 223 став 1 Грађанског законика Руске Федерације – ГЗРФ).²³ Начин стицања права својине предајом ствари у грађанском и привредном праву, по правилу, јединствено је регулисано.

На основу пуноважног правног посла право својине на покретну ствар стиче се предајом ствари у државину стицаоца (члан 34 став 1 ЗОСПО). Предаја покретне ствари зависи од врсте ствари, договора страна и природе посла. ЗОСПО регулише најчешће начине предаје покретних ствари. Поред тих случајева предаја покретних ствари сматра се извршеном и када из конкретних околности произлази да је извршена предаја ствари (члан 34 став 6 ЗОСПО).

Предаја покретних ствари јединствено је регулисана у грађанском и привредном праву. Изузеци од овог правила прописани су одредбама ЗОО. Наиме, одредбе Закона о облигационим односима које се односе на уговоре примењују се на све врсте уговора, осим ако за уговоре у привреди није изричито друкчије одређено (члан 25 став 1 ЗОО).

Предаја је релевантна само ако је учињена са намером да на стицаоца пренесе право својине одређене ствари и намере акципијенса да је стекне у својину. Акципијенс и траденс, сходно томе, морају имати пословну способност (ограничену или потпуну) која је потребна за изјављивање такве воље. Сама предаја ствари без намере да се на акципијенса пренесе право својине не преноси право својине (тзв. *nuda traditio*). Да би предаја ствари пренела право својине она мора бити

23 Први део Грађанског законика донесен је 21. октобра 1994, а ступио је на снагу 1. јануара 1995. године, на основу члана 1 Федералног закона о ступању на снагу Грађанског законика Руске Федерације.

фактичка последица правног посла с којим је у каузалној вези.²⁴ У том смислу параграф 425 ОАГЗ одређује: „Сам основ не даје још никакве својине. Осим случајева, назначених у закону, својина и сва стварна права у опште, прибављају се само тако, кад се по закону предаду и приме.“ Предмет предаје – ствар мора бити могућ, допуштен и одређен, односно одредив (члан 46 став 2 ЗОО). Не може се пуноважно пренети право својине (иако је ствар предата) ако је ствар изузета из промета у потпуности или је у ограниченом промету (између законом прописаних лица које нису стране у уговору)

Право својине се може пренети предајом ствари само ако је траденс власник те ствари (*Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*). Ако траденс није власник ствари предајом ствари у државину акципијенсу не може му на њој пренети право својине.²⁵ На тај начин се на акципијенса преноси државина која, под одређеним претпоставкама, може бити основ за оригинарно стицање права својине (стицање права својине од невласника, одржајем итд.).²⁶

Предаја ствари извршена је када је ствар, на основу правног посла, прешла из самосталне државине траденса у самосталну државину акципијенса. Она је пуноважна ако је резултат њихове сагласне изјаве воља – да траденс преноси државину ствари на акципијенса.²⁷ Вољом траденса и акципијенса може бити предвиђено да се ствар предаје директно акципијенсу или неком трећем лицу (физичка предаја) или да се преда исправа или уређај акципијенсу на основу које он може стећи државину и располагање са ствари или да сам уговор преноси право својине.

У једном делу правне науке и праксе, за време док су важиле Опште узансе за промет робом (на основу узансе број 2 важила је претпоставка да су привредни субјекти пристали на примену Узанси ако их нису искључиле) разликовала се предаја ствари као облигационо правна категорију од предаје као стварноправне категорије којом се преноси право својине. Ако се ове две предаје разликују предаја ствари која је облигационоправне природе не мора довести до стицања права својине. Оправдано је ово раздвајање предаје ствари изложено критици.²⁸ Оно је због тога и напуштено у Закону о облигационим односима (члан 454 став 1

24 Перић Живојин, *ibid*.

25 Пишкулић Звонимир, Ђерђ Имре, *нав. дело*, стр. 52.

26 Перић Живојин, *ibid*; Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *нав. дело*, стр. 123; Рашовић Зоран, *нав. дело*, стр. 114; Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо, Стипковић Златан, *нав. дело*, стр. 328.

27 Перић Живојин, *нав. дело*, стр. 111.

28 Круљ Врлета, *Дејство уговора о куйојродаји – својина, предаја, ризик, цена*, Институт за упоредно право, Београд, 1972, стр. 74 и 75.

ЗОО прописује: „Уговором о продаји обавезује се продавац да ствар коју продаје преда купцу тако да купац стекне право располагања, односно право својине...“) и Закону о основама својинскоправних односа (члан 34 став 1 ЗОСПО прописује: „На основу правног посла право својине на покретну ствар стиче се предајом те ствари у државину стицаоца“).

Члан 92 став 1 Нацрта Законика о својини и другим стварним правима од 2007. године²⁹ предвиђа: „Право својине на покретној ствари стиче се преносом својинске државине (предајом ствари) на основу пуноважног и за пренос својине подесног уговора са власником или лицем овлашћеним да располаже њоме, односно такве једностране изјаве воље.“

б) Физичка *предаја* (*traditio vera*)

Одређене мање ствари могу се предати из руке у руку (предаја коња, робе у продавницама али и воћа или поврћа на пијаци итд). Параграф 287 Српског грађанског законика из 1844. (СГЗ) тако одређује: „Оне покретне ствари, које се предати и узети могу, прелазе на другога, кад се из руке у руку другога предаду.“³⁰ Таква предаја покретних ствари назива се физичка или права предаја (*traditio vera*).

Праву предају има у виду члан 467 став 2 ЗОО који прописује да је продавац „извршио обавезу предаје купцу, по правилу, кад му ствар уручи...“. Ако је ствар индивидуално одређена предаје се управо та ствар,³¹ а уколико је ствар одређена по роду она се, претходно, мора индивидуализовати.³²

Физичка предаја постоји и када се ствар не узима из руке у руку (нпр. због тога што је кабаста) него се на прибавиоца преноси фактичка власт на ствари (преносилац је довезао и истоварио сено на место које

29 Ка новом стварном праву Србије – Нацрт Законика о својини и другим стварним правима, ГТЗ и Република Србија – Министарство правде, Београд, 2007.

30 Параграф 426 Општег аустријског грађанског законика из 1811 (ОАГЗ) ову предају назива телесном предајом: „Покретне ствари могу се по правилу на другога пренети само телесном предајом из руке у руку.“

31 Члан 839 став 1 Општег имовинског законика из 1888. (ОИЗ) одређује: „Покретна се ствар, ако је засебно одређена, предаје тим што дотадашњи њен држитељ престаје држати је управ зато да би је стечник себи узео, и стечник је доиста прими.“

32 „Кад треба предати неку количину суврстих ствари (жита, вина, уља итд.), ред је да се најприје измјере или преброје, да одређене буду. Суврсте ствари које су продане или иначе уступљене одсеком, бива као да су и посебице одређене“ (члан 839 став 2 ОИЗ). Узанса 75 став 1 Општих узанси за промет робом (*Службени листи ФНРЈ*, бр. 15/54) гласи: „Испорука робе одређене по роду није извршена док се роба намењена купцу на јасан начин не издвоји.“ Узанса број 70 Општих узанси за промет робом и чл. 30 и 31 Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе из 1980. године користи израз „испорука робе“.

је стицалац означио – где ће сено нпр. садети или је пшеница доведена пред силос стицаоца где ће бити ускладиштена).

Као физичка предаја сматра се и ситуација у којој акципијенс сам узме ствар (робу) у државину и пре плаћања цене. Моменат предаје ствари требало би изједначити са тренутком плаћања на каси. Док робу не плати на каси купац је, наиме, може вратити. Карактер праве предаје има и преузимање ствари из аутомата у државину акципијенса у кога је он претходно убацио новац као цену те робе.³³

в) Символична предаја (*traditio symbolica*)

Неке ствари се не могу предати из руке у руку (нпр. терет у утроби брода) или су удаљене од уговорних страна (продавац продаје робу која се превози железницом или авионом) или би било неподесно или нерационално да се врши физичка предаја (нпр. предаја аутомобила, камиона, замрзнутог меса у хладњачи, предаја више хиљада боца шљивовице). У тим ситуацијама врши се симболична предаја. Сходно томе, предаја покретних ствари сматра се извршеном и предајом исправа на основу којих стицалац може располагати тим стварима као што су: предаја складишнице, товарног листа (традициони или диспозициони папири).³⁴ Символично је предата ствар акципијенсу ако му је уручен део неке ствари или уређаја на основу кога стицалац може ступити у државину ствари (нпр. предајом кључева аутомобила, камиона, складишта, штале) или издвајањем или другим означавањем ствари које значи предају ствари (члан 34 став 2 ЗОСПО). Ова предаје се због тога означава и као предаја знацима.³⁵

г) Фиктивна предаја

У одређеним случајевима право својине не стиче се у моменту предаје ствари него у тренутку закључења правног посла. Физичка предаја је тада сувишна, она се фингира.

Предаја крајком руком (traditio brevi manu). Ова предаја покретних ствари постоји у случају када се ствар налази у државини стицаоца по не-

33 Упореди: Стојановић Драгољуб, *нав. дело*, стр. 149.

34 Види члан 224 став 3 ГЗРФ.

35 ОАГЗ ову предају регулише параграфом 427: „Али код таквих покретних ствари, код којих се због њихове каквоће не може извршити телесна предаја, као код: потрживања, товара, стоваришта еспапа или других збирних ствари, допушта закон предају знацима: кад власник преда пријемнику исправе, којима се доказује својина, или справе, којима се пријемник ставља у могућност да он само дође до државине ствари; или кад се на ствар метне знак, по коме сваки може јасно познати, да је ствар другоме уступљена.“ Ово решење је, у основи, преузео и параграф 288 СГЗ.

ком правном основу (нпр. ствар држи на основу уговора о остави, закупу или депозиту), па са траденсом заснује правни посао о стицању права својине на тој ствари (закључи уговор о продаји, уговор о поклону, уговор о размени, уговор о зајму, уговор о доживотном издржавању итд.). У овој ситуацији право својине те ствари акципијенс стиче у тренутку заснивања правног посла са траденсом, као власником ствари на основу кога стиче право својине (члан 34 став 3 ЗОСПО). Наиме, „кад прибавилац већ има ствар у својим рукама, онда предаја сама по себи отпада“.³⁶

Пренос њрава својине на стицаоца док ствар остаје у државини њреносиоца (constitutum possessorium). Ова предаја је супротна предаји кратком руком. Власник преноси право својине на стицаоца у тренутку закључења правног посла са њим, а ствар му не предаје у државину. Ствар остаје и даље у државини траденса који на ствари стиче неко уже стварно или облигационо право нпр. по основу уговора о плодуживању, уговора о остави, уговора о закупу, уговора о послузи (члан 34 став 4 ЗОСПО).

Пренос њрава својине на ствари која се не налази у рукама власника него ѡрећеи лица (cessio vindicationis). У овом односу учествују: траденс, акципијенс и треће лице. Траденс, као власник ствари, има посредну државину ствари која се преноси акципијенсу, акципијенс нема државину (посредну, а ни непосредну) и треће лице које је непосредни држалац и ималац неког ужег стварног и облигационог права. Право својине на покретну ствар, коју држи треће лице, прелази на акципијенса у тренутку закључења уговора, односно заснивања правног посла којим му је траденс пренео право да захтева повраћај те ствари.³⁷ Треће лице има право да према новом власнику истакне све приговоре које је имао према ранијем власнику (члан 34 став 5 ЗОСПО).

Дистианциона ѡрегаја (ѡрогаја уз ѡѡѡрему) је предаја робе лицу које, за купца, организује отпрему. У привредном праву ова предаја се, по правном дејству, изједначава са физичком предајом ствари, иако ствар још није предата купцу него лицу које ће извршити превоз ствари или пошти. У случају кад је према уговору потребно да се изврши превоз ствари, а уговором није одређено место испуњења, предаја је извршена уручењем ствари превозиоцу или лицу које организује отпрему (члан 472 ЗОО).³⁸ Ризик за пропаст или оштећење ствари (робе) предате

36 Марковић Лазар, *нав. дело*, стр. 365. Члан 224 став 2 ГЗРФ прописује да ако се у тренутку закључења уговора о отуђењу ствари она већ налази у државини стицаоца, ствар се сматра предате у том тренутку.

37 Упореди: Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *нав. дело*, стр. 125; Стојановић Драгољуб, *нав. дело*, стр. 151; Рашовић Зоран, *нав. дело*, стр. 118.

38 Исто решење прихваћено је у узанси број 76 став 1 Општих узанси за промет робом, члану 32 Конвенције УН о уговорима о међународној продаји робе из 1980.

превозиоцу или лицу које организује отпрему, прелазе на акципијенса у тренутку предаје ствари тим лицима.³⁹

Дистанциона продаја данас има у виду продаје на основу опште понуде, које се обављају даљинском комуникацијом, без непосредног и истовременог контакта између продавца и купца, а купац, осим тога, нема могућност да непосредно види робу (као што је електронска пошта, видеотекст, телефакс, каталог, адресирани или неадресирани штампани материјал).⁴⁰

5. Предаја ствари без преноса права својине (*pactum reservati dominii*)

У уговору о продаји продавац покретне ствари може се обавезати да преда ствар купцу одмах након закључења уговора уз задржавање права својине, све док купац не исплати цену у потпуности (*pactum reservati dominii*). Овај вид продаје представља изузетак од правила да се својина на покретној ствари стиче предајом, а најчешће се уговара у продаји са оброчним отплатама цене.

Задржавање права својине предвиђа се посебном одредбом уговора о продаји. Пуноважно је, међутим, уговорити задржавање права својине и накнадно, након закључења уговора о продаји, а најдоцније док ствар није предата купцу. Уговор о задржавању права својине може бити закључен и простом сагласношћу воља (члан 28 ЗОО). Да би задржавање права својине деловало према купчевим повериоцима, мора бити учињено у облику јавно оверене исправе, пре стечаја купца или пре пленидбе ствари у извршном поступку (члан 540 став 2 ЗОО). Ако се о покретним стварима воде посебне јавне књиге, право својине може се задржати само ако је то предвиђено прописима о уређењу и вођењу тих књига.

године и члану 189 став 1 Швајцарског законика о облигацијама из 1911. године. Члан 2– 401. став 2 тач. а) и б) Једнообразног трговачког законика САД из 1962. године усваја сличан став: „ако уговор налаже продавцу или овлашћује продавца да пошаље робу купцу, али не захтева од њега да је испоручи у месту опредељења, својина прелази на купца у време кад је и на месту где је роба отпремљена; али ако се уговором захтева да се роба испоручи у месту опредељења, својина прелази у том месту кад се робу учини доступном.“

39 Немачки грађански законик из 1896. године (НГЗ) и Швајцарски законик о облигацијама од 1911 (ШвЗО) регулишу предају уз отпрему, али уручење ствари превозиоцу, по правилу, не важи као предаја, осим ако је превозиоца ангажовао купац – види: Круљ Врлета, *нав. дело*, стр. 81; параграф 447 НГЗ и члан 185, а у вези са чланом 189 ШвЗО; члан 224 став 1 ГЗРФ и узансу 97 Општих узанси за промет робом.

40 Види: Миодраг Мићовић, *Заштитна права пошрошача*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2009, стр. 71 и 72 и литературу коју наводи.

Уговор о задржавању права својине ствара обавезе за обе уговорне стране. Продавац је у обавези да ствар преда купцу и право својине пренесе на њега тек када цену плати у потпуности, док се купац обавезује да исплати цену продавцу након предаје ствари, у одређеном, уговореном року. Продајом и предајом ствари купац стиче овлашћење да је користи и држи, а не да и њоме располаже. Ризик случајне пропасти или оштећења ствари сноси купац од часа када му је ствар предата (члан 541 ЗОО) иако на њега није пренесено право својине. Уколико купац не плати цену која је доспела, продавац је овлашћен да захтева њену исплату принудним путем или раскид уговора.

6. Дејство предаје ствари

Према решењу усвојеном у француском и италијанском праву предаја има фактичко, а не правно дејство. Акципијенс који стиче фактичку власт на ствари није самим тим стекао и право својине на њој. Он је право својине на предату ствар стекао раније, пре предаје, у тренутку заснивања правног посла, односно право траденса на ствари је престало иако је ствар и даље у његов државини јер није предата. Сходно правилу *res perit domino* ризик уништења или оштећења ствари сноси њен власник – акципијенс, од тренутка закључења уговора.⁴¹

Решење усвојено у нашем праву и већини европских континенталних права прихватило је римску концепцију по којој уговор сам за себе не преноси са траденса на акципијенса право својине. Тек предаја ствари има стварноправно дејство. Све док траденс ствар није предао, иако је уговор закључен, а он, на пример, примио и исплату продајне цене од акципијенса, право својине на ствари има траденс, који сноси ризик пропасти или оштећења ствари.

Пошто је траденс власник ствари све до њене предаје, он до тада има право на одвајање плодова од ствари. Наиме, право својине на плодове које ствар даје припада власнику ствари и он стиче право својине на плодове у тренутку њиховог одвајања (члан 27 ст. 1 и 2 ЗОСПО). С обзиром да су ове одредбе допунско диспозитивног карактера, уговорне стране својом вољом могу другачије уредити стицање плодова.

Уколико траденс није предао ствар у року одређеном за испуњење (члан 324 ЗОО), а акципијенс је због тога претрпео штету он има право захтевати и накнаду штете коју је услед тога претрпео (члан 262 став 2 ЗОО). У случају да траденс не жели да преда ствар акципијенсу, акципијенс не може против траденса поднети стварноправно тужбу (*actiones in rem*) због тога што није стекао право својине на ствари (в. чл.

41 Перић Живојин, *нав. дело*, стр. 119.

37–43 ЗОСПО). Акципијенс може против траденса поднети једино облигациону тужбу ради извршења уговора – предаје ствари. Тек на основу правноснажне и извршне пресуде, у поступку принудног извршења, ако то раније или у паричионом року не учини траденс, ствар ће се предати акципијенсу када на њој стиче право својине.

IV Стицање права својине на покретној ствари у случају вишеструког отуђења

Могуће је да траденс закључи два или више посебних уговора о преносу права својине на истој покретној ствари у корист више акципијенаса. У овом случају се мора разрешити који акципијенс стиче право својине на ствари. Ову правну ситуацију само делимично регулише ЗОСПО. Када је више лица засновало посебне правне послове ради стицања права својине на исту покретну ствар која је индивидуално одређена, то право стиче лице коме је ствар прво предата (у складу са правилом *prior tempore potior iure*: ранији у времену јачи у праву) – члан 35 ЗОСПО). Остала лица, која су са истим траденсом закључила уговор о стицању права својине исте ствари, не могу стећи право својине због тога што им ствар није предата. Овај став произлази из правила да се на основу правног посла право својине на покретну ствар стиче предајом те ствари у државину стицаоца – акципијенса (члан 34 став 1 ЗОСПО). Оправдано се у овој ситуацији полази од претпоставке савесности. Такав је став оправдано раније истакнут у правној теорији,⁴² а затим изричито усвојен у члану 117 став 1 Закона о власништву и другим стварним правима Хрватске⁴³ и члану 110 став 1 Закона о стварним правима Републике Српске.⁴⁴ Овим одредбама је прописано да, кад је више лица закључило правне послове ради стицања својине исте покретне ствари која је индивидуално одређена, својину стиче оно лице коме је ствар првом предата у државину, ако је савесно и ако су испуњене и све друге претпоставке за стицање својине. Исти став усваја члан 94 став 1 Нацрта Законика о својини и другим стварним правима Србије. Он је, осим тога, допуњен правилом да, ако је на неколико лица истовремено пренета својинска државина, својину стиче лице чији је правни основ пренета настао. Али, уколико су правни основи истовремено настали, својину стиче лице које је ствар прибавило уз накнаду, односно већу накнаду, а иначе лице које је накнаду пре исплатило (члан 94 ст. 2 и 3 Нацрта).

42 Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо, Стипковић Златан, *нав. дело*, стр. 330; Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *нав. дело*, стр. 128; Рашовић Зоран, *нав. дело*, стр. 119.

43 *Народне новине Хрватске*, бр. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 129/00 и 114/01.

44 *Службени гласник РС*, бр. 124/2008.

Ilija BABIĆ, PhD

Professor and Dean at the Faculty of European Legal and Political Studies in Sremska Kamenica, Singidunum University, Belgrade

ACQUISITION OF OWNERSHIP RIGHTS OVER MOVABLE PROPERTY ON THE BASIS OF LEGAL TRANSACTION

Summary

One acquires ownership rights in a derivative mode if an acquirer (accipiens) derives his ownership rights from the title of the transferor (tradens) in the same or smaller scope, based on a legal transaction. Tradens cannot transfer greater rights to the accipiens than he himself has (Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet). Derivative mode of acquisition of rights exists if, as a rule, the following basic conditions are fulfilled: 1) fitness of objects to be objects of ownership rights and acquisition, and the ability of an accipiens to acquire ownership rights over that object; 2) existence of a valid legal transaction directed towards the transfer of title from tradens to accipiens (iustus titulus); and 3) valid mode of acquisition (modus acquirendi) with property law effect (transfers title from tradens to accipiens).

Acquisition mode over a sold movable object depends on its nature: 1) smaller objects, as a rule, change hands (traditio vera), 2) instead of single, larger items, one delivers documents or devices that enable its possession (traditio symbolica), or 3) the agreement itself transfers property rights, and a delivery is simulated.

An agreement or any other legal transaction, in our law, as a rule, does not transfer ownership rights from a tradens to an accipiens in its own right – it does not have a property law, but a law of obligations effect. Therefore, until the delivery of the object to the accipiens, the tradens keeps its title of ownership over an item that is an object of a legal transaction. When more persons have made special legal transactions in order to obtain ownership rights over the same object that is individually determined, the ownership right is obtained by a person the object was first delivered to, if he is conscientious, and also fulfills all other conditions for obtaining property.

Key words: *derivative acquisition, acquisition of ownership rights, movable property, legal basis, modus acquirendi.*